

НЕ ВЕЛИ ДЕКА НЕМАМЕ НИШТО

МАДЛЕН ТИЕН

Изданието е поддржано од Советот за уметност на Канада

Canada Council
for the Arts

Conseil des arts
du Canada

БИБЛИОТЕКА – АКВАМАРИН

Главен уредник
Филип Димевски

Јазична редакција
Филип Димевски

Наслов на оригиналот:
Madeleine Thien
DO NOT SAY WE HAVE NOTHING

Copyright © 2016, Madeleine Thien
All rights reserved

Компјутерска обработка
Бегемот

Графичко уредување
Наталија Лукомска

© Сите права на изданието ги има БЕГЕМОТ ДООЕЛ – Скопје. Забрането е копирање, умножување и објавување на делови или на целото издание во печатени или електронски медиуми без писмено одобрение од издавачот.

НЕ ВЕЛИ ДЕКА НЕМАМЕ НИШТО

МАДЛЕН ТИЕН

(РОМАН)

превод од англиски јазик

Иван Шопов

Скопје, 2019

СОДРЖИНА

ПРВ ДЕЛ	9
НУЛТИ ДЕЛ	349
КОДА	531
БЛАГОДАРНОСТ	544
БЕЛЕШКИ	546

За мајка ми и татко ми и Кетрин и Рави

ПРВ ДЕЛ

Има илјада начини на кои може да се живее животот. Што мислиш, колку од нив знаеме ние двајца?

– ЖАНГ ВЕИ, *Древниот брод*

Од сите прикази збиени на пештерските сидови, најраскошни и најдетални беа оние на кои беше претставен рајот.

– КОЛИН ТУБРОН, *Сенката на Патот на свилата*

1

За една година, татко ми нè напушти двапати. Првиот пат, кога стави крај на неговиот брак, и вториот, кога си го одзеде животот. Таа година, 1989, мајка ми леташе до Хонгконг и го погреба татко ми на гробишта во близина на кинеската граница. Потоа, избекумена, брзаше дома до Ванкувер каде што бев сама. Имав десет години.

Еве на што се сеќавам:

Татко ми имаше убаво, безвременско лице; тој е љубезен, но меланхоличен човек. Носи очила без рамки и леките даваат впечаток дека лебдат пред него, како најтенка завеса. Неговите очи, темнокафеави, се претпазливи и несигурни; има само триесет и девет години. Татко ми се викаше Џјанг Каи и беше роден во мало село околу Чангша. Подоцна, кога дознав дека ми бил познат концертен пијанист во Кина, помислив на начинот на кој неговите прсти ја допираа масата во кујната, како тропкаа по мазната површина во кујната и по меките раце на мајка ми, сè до врвовите на нејзините прсти, доведувајќи ја до лудило, а мене до напади на радост. Ми даде кинеско име, Џјанг Ли-линг, и англиското, Мери Џјанг. Кога умре, бев само дете, и неколкуте сеќавања што ги имав, колку и да беа распарчени, колку и да беа непрецизни, беа сè што имав од него. Никогаш не ги пуштив.

Во моите дваесетти, во тешките години откако двајцата мои родители починаа, со сето срце го посветив

животот на бројките – опсервација, претпоставка, логика и докази, алатки со кои ние математичарите не само што го толкуваме, туку и го опишуваме светот. Последната деценија бев професорка на Универзитетот Сајмон Фрејзер во Канада. Броевите ми дозволија да се движам помеѓу незамисливо големото и величествено малото; да имам живот и егзистенција далеку од моите родители, нивните работи и неостварените соништа и, порано мислев така, од моите.

Пред неколку години, во 2010, додека шетав во Кинескиот кварт во Ванкувер, поминав покрај ДВД продавница. Се сеќавам дека истураше дожд и тротоарите беа празни. Концертна музика ечеше од два ненормално големи звучници пред продавницата. Ја знаев музиката, Баховата „Соната за пијано и виолина бр. 4“ и бев привлечена небаре некој ме тегне за рака. Контрапунктот, кој ги обединува композиторот, музичарите и дури тишината, музиката, со спиралните бранови од болка и восхит, беше сè што паметам.

Зашеметена, се наведнав кон излогот.

И одеднаш бев во автомобил со татко ми. Го слушнав прскањето на дождот врз гумите и татко ми како потпевнува. Беше толку жив, толку сакан, што несфатливоста на неговото самоубиство повторно сета ме фрли во тага. Тогаш, татко ми беше мртов две децении и такво чисто сеќавање на него никогаш не ми се вратило. Имав триесет и една година.

Влегов во продавницата. Пијанистот, Глен Гоулд, се појави на екран: тој и Јехуди Менухин ја изведуваа сонатата од Бах што ја препознав. Глен Гоулд беше наведнат над пијаното, во црн костум, слушајќи ги партитурите далеку над дострелот за восприемање што на повеќето од нас ни е даден... толку ми беше познат, како цел еден јазик, како свет што сум го заборавила.

Во 1989 год., животот стана збир од непотребни рутини за мајка ми и за мене: работа и училиште, телевизија, храна, спиење. Првото заминување на татко ми се случи во исто време со важните настани што се случуваа во Кина, настани кои мајка ми опсесивно ги гледаше на Си-Ен-Ен. Ја прашав кои се демонстрантите таму, а таа рече дека се студенти и обични луѓе. Ја прашав дали татко ми е таму, а таа одговори: – Не, тоа е плоштадот Тјенанмен во Пекинг. – Демонстрациите, кои изнесоа повеќе од еден милион кинески граѓани на улиците, почнаа во април, кога татко ми сè уште живееше со нас, и продолжија откако тој исчезна во Хонгконг. Потоа, на 4 јуни, и во деновите што следеа по масакрот, мајка ми липаше. Ја гледав ноќ за ноќ. Ба си замина од Кина во 1978 год. и му беше забрането да се врати во земјата. Но, моето несфаќање се врзуваше за нештата што можев да ги видам: оние хаотични, застрашувачки слики од луѓе и тенкови, и мајка ми пред екранот.

Тоа лето, како во сон, продолжив со часовите по калиграфија во блискиот културен центар, користејќи четка и мастило за да копирам линија по линија од кинеската поезија. Но зборовите што можев да ги препознам – голем, мал, девојка, месечина, небо (大, 小, 女, 月, 天) – беа малку. Татко ми зборуваше мандарински, а мајка ми кантонски, но јас зборував течно само англиски. Отпрвин, сложувалката на кинескиот јазик се чинеше како игра, задоволство, но мојата неспособност да го разберам почна да ме мачи. Пак и пак, пишував знаци што не можев да ги прочитам, правејќи ги поголеми и поголеми, сè додека вишокот мастило не ја натопеше тенката хартија и не ја искинеше. Не ми беше гајле. Престанав да одам.

Во октомври, двајца полицајци ни дојдоа на врата. Ја известија мајка ми дека Ба си заминал и дека канцеларијата на иследникот во Хонгконг ќе го преземе слу-

чајот. Рекоа дека смртта на Ба била самоубиство. Потоа, тишината стана уште една личност што живее во нашата куќа. Спиеше во плакарот со маиците, панталоните и чевлите на татко ми, ги чуваше неговите аранжмани на Бетовен, Прокофјев и Шостакович, неговите шапки, фотелјата и специјалната школка. Тивкото (鬨) се всели во нашите умови и се излеа како океан во мене и во мајка ми. Таа зима, Ванкувер беше уште посив и повлажен од вообичаено, како дождот да беше тенок џемпер што не можеме да го соблечеме. Заспав, сигурна дека изутрина Ба ќе ме разбуди како и секогаш, неговиот глас ме штрекнуваше во сонот, додека таа илузија не се помеша со загубата, и болеше повеќе од порано.

Неделите полека минуваа и 1989 исчезна во 1990. Јас и мајка ми вечеравме на софата секоја вечер зашто немаше место на трпезариската маса. Разните официјални документи – сертификати на татко ми, даночните декларации – веќе беа организирани, но останаа разноразни ситници. Како што мајка ми го истражуваше станот потемелно, откриваше други парчиња хартија, музички аранжмани, купче писма што татко ми ги напишал, но никогаш не ги испратил („Врабец, не знам дали писмово ќе стигне до тебе, но...“) и уште повеќе тетратки. Додека гледав како се трупаат овие предмети, замислував дека мајка ми верувала оти Ба ќе се реинкарнира како парче хартија. Или можеби веруваше, како што старите народи верувале, дека зборовите напишани на хартија се талисмани и некако можат да не заштитат од зло.

Повеќето ноќи, Ма седеше помеѓу нив, сè уште во облеката за на работа.

Се обидував да не ѝ пречам. Останував во соседната дневна соба и го слушав, одвреме-навреме, речиси безгласното вртење на страниците.

*Q*и на нејзиното дишење.

Дождот што експлодира и ги сече прозорските стакла.

Бевме заглавени во времето.

Пак и пак, електричниот автобус 29 го носеше шумот на минатото.

Замислувајќи разговори. Се обидувајќи да го замислам Ба повторно роден во подземниот свет, како купува нов дневник, користи различни пари и го става кусурот во џебот од новата јакна, лесна јакна од пердуви или, можеби, наметка од волна од камила, доволно голема и за рајот и за подземниот свет.

Во меѓувреме, мајка ми си го одвлекуваше вниманието обидувајќи се да го најде семејството на татко ми, каде и да се, за да им каже дека нивниот одамна отсутен син, брат или чичко повеќе не е жив на овој свет. Почна да го бара потаткото на Ба, човекот кој некогаш живеел во Шангај и беше познат како „Професорот“. Тој беше единствениот роднина кого Ба некогаш го спомнуваше. Потрагата по информации беше бавна и макотрпна; тогаш немаше електронска пошта или интернет, и беше лесно Ма да испрати писмо, но тешко да добие вистински одговор. Татко ми ја напушти Кина одамна и кога Професорот би бил сè уште жив, би бил доста стар.

Пекинг што го видовме на телевизија, со мртвечници и ожалостени фамилии, со тенкови поставени на раскрсниците, наоѓајќи се со пушки, беше сосема различен свет од оној Пекинг што татко ми го знаеше. И се-пак, понекогаш си мислам, не толку различен.

Неколку месеци подоцна, во март 1990, мајка ми ми ја покажа „Книгата на списите“. Таа ноќ, Ма седеше на вообичаеното место на трпезариската маса и читаше. Тетратката во нејзината рака беше висока и тесна, со димензии на мала врата. Имаше лабава подврска со памучна врвка во боја на орев.

Долго по времето за легнување, Ма одеднаш ме забележа.

– Што е проблемот со тебе!? – рече. И потоа, збунета од нејзиното прашање: – Ја заврши ли домашната? Колку е часот?

Ја завршив домашната пред сто години и гледав хорор-филм без тон. Сè уште се сеќавам: еден човек беше убиен со шилец од мраз. – Полноќ е – реков вознемирена, бидејќи човекот беше мек како тесто.

Мајка ми ја испружи раката и отидов до неа. Ме прегрна околу половината и ме стисна. – Сакаш ли да видиш што читам?

Се наведнав над тетратката и зјапав во купот зборови. Кинеските знаци се нижеа низ страницата како траги од животни во снег.

– Приказна е – рече Ма.

– Ох. Каква приказна?

– Мислам дека е роман. Има еден авантурист што се вика Да-веи, кој отпловил до Америка, и хероина што се вика Четврти Мај и оди низ пустината Гоби...

Зјапав уште повеќе, но зборовите останаа нечитливи.

– Имало времиња кога луѓето рачно копираше цели книги – рече Ма. – Русите го викале тоа самиздат, Кинезите го викале... па, мислам дека немаме назив за тоа. Погледни колку е валкана тетраткава, дури има и парчиња трева на неа. Којзнае колку луѓе ја носеле насекаде... децении е постара од тебе, Ли-линг.

Се прашував: Што не е постаро? Се прашував дали Ба ја копирал тетраткава.

Мајка ми мрдеше со главата. Рече дека ракописот е прекрасен, дело на префинет калиграф, додека пишувањето на татко ми било така-така. – Оваа тетратка е едно поглавје од нешто подолго. Овде стои: Број 17. Не пишува кој е авторот, но погледни, има наслов, „Книга на списите“.

Ја спушти тетратката. На трпезариската маса, документите на татко ми личеа на пенливи бранови што итаат напред, речиси издигнувајќи се од површината и експлодирајќи на килимот. И целата наша пошта беше тука. Од Нова година, Ма почна да добива писма од Пекинг, сочувства од музичари што дури неодамна дознале за смртта на татко ми. Ма ги читаше писмата со речник во раката, зашто писмата беа напишани на поедноставен кинески, кој таа никогаш не го научи. Образована во Хонгконг, мајка ми учела традиционално кинеско писмо. Илјадници зборови беа променети; на пример „пишува“ (xǐ'e) од 寫 се промени во 写, а „знае“ (shí) од 識 се промени во 识. Дури и „Комунистичка партија“ (gòng chǎn dǎng) се промени од 共產黨 во 共产党. Понекогаш Ма можеше да го види поранешното „јас“ на зборот, другпат ги погодуваше значењата. Рече дека тоа е како да читаш писмо од иднината или како да зборуваш со некој кој ти го свртел грбот. Сево ова беше усложнето од фактот што во последно време ретко читаше кинески и повеќето мисли ги изразуваше на англиски. Не ѝ се допаѓаше како зборувам кантонски, зашто, како што рече, „акцентот ти е сосема неправилен.“

– Студи овде – шепнав. – Ајде да облечеме пижами и да си легнеме.

Ма зјапаше во тетратката и не слушна ни половина од она што ѝ го кажав.

– Мама ќе биде изморена наутро – настојував. – Мама ќе стисне *snooze* дваесет пати.

Се насмевна, но очите зад очилата како да се стеснија. – Легни си – рече. – Не ја чекај Мама.

Ќе го бакнав мекиот образ. Таа рече: – Што му рекол будистот на пица-мајсторот?

– Што?

– Направи ми една со сè.

Се смеев, офкав и пак се смеев, потоа се тресев, мислејќи на жртвата на телевизија, на неговата тестеста кожа. Смеејќи се, цврсто ме оттурна.

Додека лежев во креветот, размислував за неколку факти.

Прво, дека во мојот клас од петто одделение бев сосема различна личност. Бев толку добра по природа и толку добро прилагодена, толку успешна, што се прашував дали душата и мозокот ми се двојат.

Второ, дека во посиромашните земји луѓето како Ма и мене не би биле толку осамени. На телевизија, сиромашните луѓе беа места на кои има гужва, преполни лифтови што се обидуваат да се искачат кон небото. Луѓето спијат по шестмина во кревет, дузина во соба. Таму секогаш можеш гласно да кажеш што мислиш, сигурен дека некој ќе те чуе дури и ако не сака. Всушност, еден од начините да казниш некого е да го отстраниш од кругот на семејството и на пријателите, да го изолираш во студена земја и да го скршиш со осаменост.

Трето, и ова не е факт туку прашање: Зошто нашата љубов му значеше толку малку на Ба?

Сигурно сум заспала зашто се разбудив одеднаш и ја видов Ма како се наведнува кон мене. Ми го бришеше лицето со врвовите на прстите. Никогаш не плачев дење, само навечер.

– Не биди таква, Ли-линг – рече. Дрдореше многу нешта. Рече: – Ако си заробена во соба и никој не доаѓа да те спаси, што можеш да направиш? Мораш да удираш по ѕидовите и да ги скршиш прозорците. Мораш да се искачиш надвор и да се спасиш. Очигледно е, Ли-линг, дека плачењето не му помага на човек да живее.

– Се викам Мери – викав. – Мери!

Се насмевна. – Која си ти?

– Јас сум Ли-линг!